

Lech Krzyżanowski

Międzynarodowe sympozjum poświęcone konserwacji Starego Miasta w Aleppo

Ochrona Zabytków 37/2 (145), 135-136

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W dniach 26—30 września 1983 r. odbyło się w Aleppo sympozjum zorganizowane przez miejscowy Uniwersytet i Oddział Syndykatu Syryjskich Inżynierów i Architektów. O randze, jaką zamierzano nadać przedsięwzięciu, wymownie świadczy fakt objęcia honorowego patronatu przez Hafeza Al-Assada, prezydenta Syryjskiej Republiki Arabskiej. Wielką aulę Uniwersytetu wypełnił kilkusetosobowy tłum uczestników, który wzięły udział w otwarciu o charakterze politycznym i nie małał w trakcie wszystkich sesji roboczych, nie wyłączając wieczornej sesji nadzwyczajnej, poświęconej otwartej wymianie poglądów o koncepcji zabudowy dzielnicy Bab el Faradž. W sympozjum wzięły udział nie tylko polityczne i administracyjne władze miasta i prowincji oraz przedstawiciele władz centralnych, lecz także licznie reprezentowani przedstawiciele wielu krajów arabskich. W trakcie siedmiu sesji wystąpiło kilkudziesięciu referentów z krajów arabskich i z Europy. Wśród imprez towarzyszących na pierwszym miejscu należy otwarcie wystawy prac dyplomowych studentów Wydziału Architektury Uniwersytetu w Aleppo.

W odróżnieniu od Starego Miasta Damaszku, narazonego na bardziej intensywny napór współczesnych przeobrażeń (sympozjum w tej materii odbyło się w 1981 r.), dzieje historycznego centrum Aleppo były łaskawsze dla narodowej spuścizny. Zapewne stołeczność Damaszku nie sprzyjała zachowaniu tradycyjnej zabudowy. W nie mniejszej mierze przyczynił się także i sam materiał, z którego pobudowano obydwa miasta. Aleppo wzniesiono w zasadzie przy użyciu kamienia, tworząc struktury zdecydowanie bardziej odporne na zniszczenia i przeobrażenia niż w Damaszku, gdzie kamienia używano w zasadzie tylko do budowy zespołów publicznych i reprezentacyjnych. Wydaje się również, że w Aleppo postawa społeczeństwa i władz, w tym młodych adeptów tamtejszego Uniwersytetu, zdecydowanie sprzyja działaniom konserwatorskim. Świadczy o tym także charakter i skala zorganizowanego sympozjum.

Historyczna część Aleppo, sięgająca jeszcze czasów około 2 tys. lat przed naszą erą, kiedy pojawiła się nazwa Halab (dzisiejsza, europejska transkrypcja wywodzi się z francuskiego *Alep*), posadowiona na miejscu ujętym murami liczy około 120 tys. mieszkańców, a wraz z dzielnicami o przeważającej nadal zabudowie tradycyjnej — około 200 tys., co wyznacza skalę problemu. Począwszy od 1930 r., opracowywano plany generalne, adaptując według ówczesnych kryteriów centrum dla współczesności. Efektem tych działań jest brutalne wejście trasami komunikacyjnymi w strefę historyczną, z towarzyszącą im zabudową kosmopolityczną, europejskiej pro-

weniencji. Mimo to, jak twierdzi architekt Nadzi Outri — mer miasta, 80% historycznej zabudowy pozostaje w kształcie przekazanym przez tradycję. Zachowywać tę tradycję, związaną z charakterem arabskiej zabudowy miasta, czy ustępować współczesności w wydaniu międzynarodowym — oto podstawowy problem. Liczne przykłady arabskich miast, które uległy współczesności, zatracając swój charakter związany z zamieszkującą je grupą etniczną, kazał organizatorom sympozjum postawić to pytanie przed międzynarodowym gremium. Przy czym — co należy od razu określić — odpowiedzi oczekiwano w popaprciu założeń konserwatorskich. Odpowiedź tę, niejednokrotnie przy bardzo gorącym aplauzie, uzyskano.

Nie wydaje się potrzebne prezentowanie wszystkich wygłoszonych na sympozjum tytułów referatów i komunikatów. Interesujące może jednak być scharakteryzowanie głównych referatów i ich autorów. Otóż istotne było, że zabierali głos bądź to praktykujący urbaniści, autorzy opracowań związanych z miastami arabskimi, bądź też architekci, którzy opracowali raporty dla potrzeb UNESCO, historycy i socjologowie związani z badaniami tradycyjnych miast arabskich.

John Warren (główny projektant renomowanej firmy brytyjskiej) w referacie *Strategia przyszłych działań konserwatorskich w miastach arabskich* ukazał na przykładzie realizacji programu dla centrum Bagdadu złożoność problematyki, wskazując na realizację własnego projektu (redakcja „Ochrony Zabytków” przewiduje publikację jego artykułu). Dr Stefano Bianca, znany z licznych projektów (m. in. dla Fezu i Bagdadu), przedstawił referat *Strategia wobec przyszłości Starego Miasta w Aleppo*. Sherban Cantacuzino (Królewska Komisja Sztuk Pięknych, Londyn) zreferował *Stare Miasto w Aleppo i znaczenie panoramy miasta*. Giovanni Rizardi oraz George Touma (dziekan Wydziału Architektury Uniwersytetu w Aleppo) przedstawili swoje poglądy na temat szczegółowych problemów niektórych kwartałów miasta. Architekt Bernard Feilden (były dyrektor ICCROM-u) wygłosił referat *Kierowanie konserwacją w historycznych miastach*. Jedną z wypowiedzi o historycznej przeszłości miasta był referat prof. André Raymond. Nie zabrakło referentów z Aleppo, krajów ościennych, nawet z Japonii. Polskie ujęcie problematyki przedstawił dr arch. Maciej Nowakowski w referacie *Stare Miasto w Aleppo jako problem planowania przestrzennego; Europejskie koncepcje prac rewolucyjnych i ich realizacje* przedstawił autor sprawozdania.

Języckiem u wagi i podstawowym zagadnieniem stał się problem programu urbanistycznego i przyszłego kształtu przestrzennego kwartału Bab el-Faradž. Usytuowany na o-

brzeżu Starego Miasta, lecz w ramach jego historycznych granic, wypełniony tradycyjną zabudową o skromniejszej niż sąsiednie wartości, został kilka lat temu zburzony. Na tym miejscu miało powstać centrum usługowo-administracyjne z wieżowcami do 18 kondygnacji, o zupełnie nowej dyspozycji przestrzennej. Na obrzeżu tej wielkiej miejskiej inwestycji zdołano już wyburzyć sąsiedztwo i pobudować nowe obiekty.

Zwolennicy ochrony Starego Miasta zdawali sobie sprawę, że ów współczesny wyłom w tradycyjnej strukturze otworzy bramę do dalszych wyburzeń, że przekreśli na stałe wysokościowe akcenty całego miasta, w którym dotychczas dominuje wczesnośredniowieczna cytadela. Bab el-Faradž stał się, w ich przekonaniu, kluczem do unicestwienia Starego Miasta bądź też do dokonania przełomu w sposobie myślenia.

„Dlaczego nasze arabskie miasta mamy zabudowywać czymś, co jest wydaniem z trzeciej ręki kosmopolitycznej architektury współczesnego Zachodu? W imię czego mamy odstępować od ugruntowanego wiekami, tradycyjnego dla Islamu sposobu bycia w niskiej architekturze domów z patio?” — pytał dramatycznie jeden z dyskutantów. „Czy nie ma pośredniego rozwiązania między kosmopolityzmem Zachodu a tradycyjnym domem arabskim?” — pytał drugi. Podobnych pytań i wypowiedzi było wiele. Te jednak wystarcająco charakteryzują kierunek myślenia młodego pokolenia architektów z Aleppo. I nie tylko.

Dodać trzeba, że nie było głosów ani wystąpień preferujących tendencje muzealne. Wszyscy uczestnicy spotkania byli świadomi nadchodzących potrzeb i komplikacji. W końcu większość z nich prezentowała urbanistyczny sposób myślenia. W przecięlnieństwie do nie zawsze jasno określonej dyskusji sympozjum w Damaszku, spotkanie w Aleppo dało zdecydowaną odpowiedź o kierunku myślenia władz i kręgów projektantów na temat przyszłości swojego miasta. Można nie mieć obaw o dalszy tok myślenia i prognozowania. Można sądzić, że opierając się na nie zawsze najlepszych doświadczeniach w modernizacji czy konserwacji tradycyjnych miast arabskich, kręgi fachowe w Aleppo wyciągnęły wnioski prawidłowe i praktyczne. Czy uda się to zadanie zrealizować? Jest to pytanie retoryczne. Jedno jednak nie ulega wątpliwości — istnieje środowisko o jasnych i zdecydowanych poglądach. Ma ono za sobą zrozumienie władz i to nie tylko w Aleppo. A już dalej — liczą się tylko fakty.

Dobrá ich zapowiedzią była wystawa prac dyplomowych studentów Wydziału Architektury Uniwersytetu w Aleppo. Koncepcje restauracji i restrukturalizacji funkcji suków (targowisk) aleppijskich opracowali A. A. Mustafa i M. Shiek Munham-

med, projekt dzielnicy nowego budownictwa (autorzy nie śmieli nazwać jej Bab el-Faradž, ale kształt wskazywał, że o to chodzi) — A. K. Chanoum i M. Kourdie. Miejmy nadzieję, że usłyszymy o nich w przyszłości i jeśli tak się stanie, to w dużej mierze dzięki arch. Henrykowi Rollerowi z Warszawy, który od lat kieruje zagadnieniami konserwatorskimi na Wydziale Architektury Uniwersytetu w Aleppo i był promotorem obydwu nagrodzonych projektów.

Charakteryzując czynniki sprzyjające działaniom konserwatorskim, mer miasta — architekt Nadzi Outri wymienił następujące:

- wydanie decyzji centralnych określających kwartały Starego Miasta, gdzie zakazano nowych inwestycji, dopuszczając jedynie konserwację;
- utworzenie technicznego komitetu dla konserwacji Starego Miasta;
- podjęcie planowana w rejonie Starego Miasta;
- zatrzymanie projektowania przestrzennego, opartego na zaprogramowanych bądź zrealizowanych już przebiegach komunikacyjnych, podjęcie natomiast projektowania alternatywnego;
- pomoc europejskich ekspertów przekazujących swoje doświadczenia;

- podjęcie realizacji działań konserwatorskich z wykorzystaniem zachowanych elementów;
- podjęcie szerokiej akcji popularyzacyjnej;
- objęcie Aleppo przez UNESCO swoimi programami ekspertyz. Życie pokaże, które ze słusznych wniosków i postulatów dadzą się wprowadzić w życie. Nie ulega jednak wątpliwości, że istnieją w Aleppo fundamenty do racjonalnych działań w imię ochrony trwałych wartości Islamu.

Lech Krzyżanowski

V MIĘDZYNARODOWA NARADA GRUPY ROBOCZEJ KRAJÓW SOCJALISTYCZNYCH DS. KONSERWACJI ZABYTKÓW HISTORII, KULTURY I MUZEALIÓW W HAWANIE

W dniach 28. XI — 3. XII. 1983 r. odbyła się w Hawanie V Międzynarodowa Narada Grupy Roboczej Krajów Socjalistycznych. Było to spotkanie jubileuszowe, o charakterze sprawozdawczo-wyborczym.

Grupa Robocza utworzona została w 1978 r. na mocy porozumienia pomiędzy ministrami kultury krajów socjalistycznych¹. Pierwszym Sekretarzem Generalnym został dr Tadeusz Polak, dyrektor naczelny PP PKZ. W ramach Grupy Roboczej działa 13 komisji zajmujących się różnymi zagadnieniami. Na czele krajowych grup roboczych stoją przewodniczący, natomiast każda komisja ma swojego koordynatora międzynarodowego, któremu podle-

gają koordynatorzy krajowi. Komisje zajmujące się większymi zakresami tematycznymi dzielą się na podkomisje i sekcje, w ramach których opracowywane są tematy wycinkowe.

Początkowy program działalności GR związany był wyłącznie z bazą materiałowo-techniczną kultury w zakresie ochrony zabytków. W miarę poszerzającego się współdziałania krajów członkowskich poszczególne komisje wprowadziły do tematów swoich prac zagadnienia badawcze, metodologiczne i terminologiczne. Chodziło tu m.in. o integrację poczynań konserwatorskich, ujednoczenie terminologii, w niektórych wypadkach także metod, oraz usprawnienie obiegu informacji i działań instytucji konserwatorskich w poszczególnych krajach. W ciągu 5 lat działalności najbardziej zaawansowane zostały prace przy następujących tematach:

- metody rewaloryzacji miast historycznych (Komisja I, koordynuje CSRS);
- metody ewidencji zabytków (w tym przygotowanie słownika terminologicznego) (II, CSRS);
- badania naukowe w dziedzinie konserwacji zabytków (w tym przygotowywanie podręczników technik konserwacji malarstwa) (IV, ZSRR);
- organizacja przedsiębiorstw konserwatorskich (X, Polska);
- informacja w zakresie ochrony zabytków (w tym wydawnictwa GR) (XI, Polska);
- konserwacja zabytków archeologicznych (w tym prace badawcze w terenie) (XIII, Bułgaria).

Z działalności praktycznej GR należy wymienić: wspólne badania archeologiczno-konserwatorskie przy twierdzy Bałczik w Bułgarii², do- roczne plenery kowalstwa tradycyjnego w Pszczynie³, pomoc materiałowa dla konserwatorów wietnamskich i obecnie dla konserwatorów kubańskich.

Należy dodać, że od 1979 r. w ramach GR ukazują się różne wy-

2. Rozmowy w kularach

1. W prezydium konferencji: dr T. Polak — Sekretarz Generalny i inż. I. Rigol — przewodnicząca delegacji kubańskiej

dawnictwa: biuletyny z informacjami bieżącymi, sprawozdania z narad, prace różnych komisji, bibliografie konserwatorskie krajów członkowskich⁴. Wydawcą jest Sekretariat Generalny przy udziale Komisji XI ds. Informacji.

¹ O działalności Grupy Roboczej zob. „Ochrona Zabytków”, nr 1, 1979, s. 70; nr 2, 1980, s. 182; nr 3, 1980, s. 266; nr 1—2, 1981, s. 111 oraz nr 3—4, 1982, s. 247.

² „Ochrona Zabytków”, nr 1—2, 1983, s. 146.

³ „Ochrona Zabytków”, nr 1—2, 1981, s. 113 oraz nr 1, 1984.

⁴ Warto odnotować wydanie: *Bibliografii wydawnictw o ochronie dóbr kultury w CSRS za 1979 r. i ZSRR za lata 1979—1980*, *Bibliografii wydawnictw o ochronie dóbr kultury w CSRS za 1980 r.*, *Materiały prawne o ochronie dóbr kultury w krajach socjalistycznych* (2 tomy), a także *Materiały i dokumenty z kolejnych międzynarodowych narad Grupy Roboczej*.